

## TALAFFUZ VA TEZLIKNI RIVOJLANTIRISHDA LISTENINGNING RO‘LI

**Toshmurodova Dilshoda Sherzodovna**

2 – bosqich talaba

Samarqand davlat chet tillar instituti

**Annotatsiya:** *Tinglash til o‘rganishda to‘g‘ri talaffuz va ravonlikni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu maqolada ona tilida so‘zlashuvchilar nutqiga taqlid qilish, intonatsiya, urg‘u naqshlari va real vaqtda tinglash mashqlari orqali o‘rganuvchilarning nutq qobiliyatini yaxshilash usullari o‘rganiladi. Mimika va shadowing kabi usullar talaffuz va ravonlikni oshirishda samarali metodlar sifatida ta’kidlanadi. Shuningdek, fonologik xabardorlikning ahamiyati va turli aksentlarni tinglash o‘rganuvchilarga tabiiy ritm va til oqimini ichki his qilishga yordam beradigan asosiy omillar sifatida ko‘rsatilgan. Natijada, maqola tinglashning aniqlik va ravon nutqni shakllantirishda qanday qilib muhim tarkibiy qism ekanligini ko‘rsatadi.*

**Kalit so‘zlar:** *Tinglash, talaffuz, ravonlik, fonologik xabardorlik, mimika, intonatsiya, urg‘u naqshlari, shadowing, til o‘rganish.*

Tinglash har qanday tilni o‘zlashtirishda birinchi qadam sifatida qaraladi va boshqa til ko‘nikmalari, masalan, gapirish, o‘qish va yozishga asos yaratadi. Talaffuz va ravonlik borasida tinglash o‘rganuvchilarning tovushlarni to‘g‘ri chiqarish va tabiiy ritmda gapirish qobiliyatini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Haqiqiy nutqqa doimiy ta’sir ko‘rsatmasdan, o‘rganuvchilar ravon muloqot uchun zarur bo‘lgan fonetik va ritmik naqshlarni rivojlantirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Tinglash til o‘rganishning asosiy tarkibiy qismi bo‘lib, ayniqsa gapirish qobiliyati uchun asos hisoblanadi. Ravonlik va to‘g‘ri talaffuzga erishish yo‘lida tinglash ajralmas o‘rin tutadi. Agar o‘rganuvchilar maqsadli tilning tovushlari, ritmlari va naqshlariga muntazam duch kelmasa, ular aniqlik va tabiiylik bilan gapirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Tinglash o‘rganuvchilarga ona tilida so‘zlashuvchilarning so‘zlarni qanday talaffuz qilishini, intonatsiyani qanday ishlatishini va gaplarni qanday shakllantirishini tushunishga imkon beradi. Bu esa tilni tushunish bilan uni ravon gapirish o‘rtasidagi farqni bartaraf etishga yordam beradi.

### 1. Talaffuz uchun tinglash modeli sifatida

Tinglash orqali o‘rganuvchilar maqsadli tilning to‘g‘ri tovushlari va fonemalarini eshitadilar, ularning aksariyati ona tilida bo‘lmasligi mumkin. Ona tilida so‘zlashuvchilarning nutqini qayta-qayta tinglash orqali o‘rganuvchilar bu tovushlarga ko‘nikadilar va ularni asta-sekin o‘zlashtiradilar. Bu jarayon ularga talaffuzdagi keng tarqalgan xatolardan qochishga va nutq aniqligini yaxshilashga yordam beradi. Masalan, ingliz tilida “ship” va “sheep” so‘zlari o‘rtasidagi farq tinglash amaliyoti orqali aniqroq ajratib olinadi va to‘g‘ri talaffuz qilinadi.

## 2. Intonatsiya va urg‘u naqshlarini tushunish

Talaffuz faqat alohida tovushlarni to‘g‘ri aytish bilan cheklanmaydi, balki intonatsiya, ritm va urg‘u naqshlarini o‘zlashtirishni ham o‘z ichiga oladi. Ushbu elementlar nutqqa tabiiy oqim va mazmun bag‘ishlaydi. Masalan, ko‘plab tillarda intonatsiya jumla yoki iboraning ma‘nosini o‘zgartirishi mumkin, urg‘u esa muayyan so‘zlarni aniqlik uchun ta‘kidlaydi. Ona tilida so‘zlashuvchilarning nutqini tinglash orqali o‘rganuvchilar bu naqshlarni o‘zlashtirib, tabiiy va ifodali nutq hosil qilishlari mumkin.

## 3. Ravonlikni rivojlantirish uchun mimika va “Shadowing”

Mimika – bu eshitilgan narsani qayta aytish va “Shadowing” – so‘zlovchi bilan bir vaqtda gapirish o‘rganuvchilarning talaffuz va ravonlikni yaxshilashda juda samarali usullardir. Ushbu texnikalar o‘rganuvchilarni ona tilida so‘zlashuvchilarning balandligi, tezligi va talaffuziga moslashishga undaydi, bu esa ularni yanada tabiiy va ravon gapiradigan qiladi. Ushbu usullarni muntazam mashq qilish orqali o‘rganuvchilar tezlik va aniqlikni oshirib, ikkilanmasdan gapirish qobiliyatini rivojlantiradilar.

## 4. Turli aksent va dialektlarni tinglashning ahamiyati

Ravonlik turli aksent va dialektlarni tushunishni ham o‘z ichiga oladi. Biror tilni ravon bilish deganda, turli lingvistik muhitdagi so‘zlashuvchilar bilan muloqot qilish qobiliyati tushuniladi. Turli aksentlarni tinglash, xoh ommaviy axborot vositalari orqali, xoh muloqot davomida bo‘lsin, o‘rganuvchilarning nutqini moslashtirish va turli nutq uslublarini yaxshiroq tushunish qobiliyatini kengaytiradi. Bu moslashuvchanlik ularning ravonligini yanada oshiradi va ularni ko‘p qirrali muloqotchilar qiladi.

## 5. Fonologik xabardorlik va o‘z-o‘zini tuzatish

Tinglash tilning tovush tuzilishini tanib olish va boshqarish qobiliyati bo‘lgan fonologik xabardorlikni shakllantirishga yordam beradi. Ushbu xabardorlik o‘rganuvchilarning talaffuzdagi xatolarini o‘z-o‘zidan tuzatishlari uchun muhimdir. Ular maqsadli til tovushlariga nisbatan ko‘proq e‘tiborli bo‘lgach, o‘z nutqidagi xatolarni aniqlab, mos ravishda tuzatishlari mumkin. Bu o‘z-o‘zini kuzatish talaffuz va ravonlikni rivojlantirishda uzoq muddatli muvaffaqiyat uchun zarurdir.

## 6. Tabiiy tinglash orqali ravonlikni shakllantirish

Ravonlik faqat tez gapirishdan iborat emas; u silliq va bog‘langan gapirishni ham o‘z ichiga oladi. Ona tilida so‘zlashadiganlarning suhbatlari va haqiqiy tinglash materiallariga muntazam ta‘sir qilish orqali o‘rganuvchilar tabiiy pauzalar, to‘ldiruvchilar va nutqdagi o‘tishlarni o‘zlashtiradilar. Ushbu elementlar umumiy muloqot oqimiga hissa qo‘shadi va ularni mashq qilish orqali o‘rganuvchilar real vaqtdagi muloqotlarda tabiiyroq gapirish qobiliyatini oshiradilar.

Xulosa qilib aytganda, tinglash til o‘rganishda talaffuz va ravonlikni rivojlantirish uchun asosiy ko‘nikmadir. Ona tilida so‘zlashuvchilarning nutq modellari bilan doimiy tanishuv orqali o‘rganuvchilar tilning tovushlari, intonatsiyasi va ritmini ichki his qilishlari mumkin. Mimika va shadowing kabi usullar hamda turli aksentlarni tinglash o‘rganuvchilarga nutqdagi aniqlik va ravonlikka erishishda yordam beradi. Oxir-oqibat, tinglash fonologik

xabardorlikni oshiradi va o‘z-o‘zini tuzatishni rag‘batlantiradi, bu esa til o‘rganuvchilarga ishonchli va aniq muloqot qilish uchun zarur vositalarni beradi.

**FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:**

1. Brown, H. D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching (5th ed.). Pearson Longman.
2. Goh, C. C. M. (2000). A cognitive approach to language learners' listening difficulties. *ELT Journal*, 54(3), 207-214.
3. Harmer, J. (2007). The Practice of English Language Teaching (4th ed.). Pearson Longman.
4. Lynch, T., & Mendelsohn, D. (2002). Listening in a Second Language. Oxford University Press.
5. Nation, I. S. P. (2009). Teaching ESL/EFL Listening and Speaking. Routledge.
6. Rost, M. (2013). Teaching and Researching Listening (2nd ed.). Routledge.
7. Vandergrift, L. (2007). Recent developments in second and foreign language listening comprehension research. *Language Teaching*, 40(3), 191-210.
8. Zeng, Y., & Sui, L. (2017). The impact of listening on speaking in English language teaching. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 12(1), 99-107.